

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ перший

Надходила обідня пора, і в кухні на задвір'ї лікарні Ніре панувало пожвавлення: треба було нагодувати челядь, чоловік сто персоналу й понад триста хворих.

Вогонь під трьома великими, десь по сорок літрів, казанами давно погас, вигорнуті на цементну підлогу й залиті водою головешки диміли, та ніхто на те не зважав. Кожен мав свій клопіт, а крім того, ніхто не смів утручатися у справи впертого старого Ісуке, що куховарив у лікарні ось уже впродовж п'ятнадцяти років.

Той Ісуке, добряче попомучивши зголоднілих людей, нарешті поволі зняв із казана важешну покришку, і відразу кухня сповнилася гарячими, майже пекучими, липкими і запашними клубами пари. Старий узяв руками черпак, схожий на весло, сполоснув його у відрі з водою й заходився перемішувати сипкий рис. Щоб дістати до дна, невеликому на зріст Ісуке доводилося залазити на підставку. Ісуке був горбатий, отож що нижче він нахилився над казаном, то більше випинався горб. Що ж до його одежі, то вона мала би бути чистішою, адже йшлося про одягу кухаря. А вона була така засмальцьована, що навіть візерунка тканини годі було розрізнити. Не охайнішим був і його цупкий фартух. Руки й обличчя, вимазані сажею, контрастували з білим, як сніг, рисом. Було дивно й трохи смішно бачити, як приземкуватий горбань, увесь у сажі, завзято вовтузиться біля казана. Непримітна зовнішність, бруднувата одежина старили його, хоча він і не досяг віку, коли людину справедливо називають підтопаною.

Неодноразові спроби змусити Ісуке одягатись охайніше завжди кінчалися невдачею. «Кожен береться до діла по-своєму. Я от не зварю пристойного обіду, якщо мені не з руки, – казав часом старий. – Так само як пан директор не поставить правильного діагнозу, коли не підкрутить вуса. Я зроду впертий. Старший брат – царство йому небесне! – теж був такої вдачі».

Та найбільше клопоту мали з Ісуке тоді, коли треба було робити щеплення. Як кухареві, йому найпершому годилося б ввести вакцину проти холери чи тифу. Та де там! На таку підозрілу процедуру його не вмовиш. Чого це до нього, вірного заповітам святого Кобо Дайсі¹, має чіплятися заразна хвороба? Коли ж після довгих роздумів вирішили вакцинувати його силоміць, захопивши під час пообіднього сну, Ісуке випручався і мало не голий, в самому фундосі² дременув босоніж у бамбуковий гайок, що внизу за лікарнею. Отак кухар й уникнув шприца.

А проте всі визнавали, що ніхто не зварить такого запашного, смачного обіду, як старий Ісуке. Від часу «рисових заворушень»³ рис був уже не той, що колись, – до нього домішували привізний. Однак директор Кііціро не раз і не два вихвалявся: мовляв, у його лікарні рис готують краще, ніж будь-де в Японії. Щоправда, директор взагалі мав звичку казати, що в нього все найкраще.

Звичними рухами перемішавши рис у казані, огорнутому паром, Ісуке, як завжди, протяжно і хрипко вигукував:

– О-го-о-о-ге-е-ей!

То був знак обідати. Люди підходили до казана, й Ісуке насипав їм у чашку порцію рису. Неподалік інший кухар роздавав юшку. Бряжчали алюмінієві тарілки, гримотіли столики на коліщатках. Така картина повторювалася тричі на день.

Взагалі кажучи, їдальня наче була осердям лікарні Ніре. Саме на той час у щедрому, але одиоманітному меню сталися

¹ Кобо Дайсі – посмертне ім'я Кукая (774–835), японського монаха, вченого, поета, художника і засновника буддійської секти Сінгон. (Тут і далі – прим. перекладача.)

² Фундосі – настегнова пов'язка.

³ Ідеться про «рисові заворушення» 1918 року.

несподівані зміни. Відтоді, як у вересні того року впав кабінет Терауці, а натомість прийшов кабінет прем'єр-міністра Такасі Хари, першого вихідця і представника третього стану, в лікарняній їдальні щодня з'являлася риба. Бо ж директор був членом парламенту від партії «Сейюкай»¹. Щоправда, то був такий малюсінський окунь, що сьосей² ковтали його разом із кістками, наче сардину. І от зовсім недавно після важкої війни капітулювала Німеччина: видно, кайзер – на саму згадку про нього перед кожним у лікарні виринали директорові вуса – вибився із сил.

Напівбайдужі до тієї війни городяни все ж не поминули пагоди розважитись. В парку Хібія було збудовано велику гостроверху триумфальну арку, увігчану переможними прапорами країн Антанти, й подивитися на неї нашло стільки людей, що в тісній юрбі не одного покалічили. З'явилися чудні видовища: велика тріснута пивна бочка з написом «Мілітаристи допилися», опудало тхора з не зовсім зрозумілим висловом «Спустив дух» і навіть засмучений німецький кайзер-лялька гойдався на занморгу. Ввечері вулицями проходили гурти людей з паперовими ліхтариками, вдень мчали трамваї, заклепані зеленню і квітами. Такі новини приносили всі, хто був у місті. Отож навіть старій няні і хворим, що й на крок не потикалися за ворота лікарні, здавалося, ніби вони самі бачили те все. А одному недавно прийнятому на роботу і куцому на розум санітарові першого ж дня, коли він опинився у місті, пощастило побачити, як у Сіба загорівся святково прикрашений трамвай. «Ото був жах! Я незчувся, як затріщало, посипались іскри, вогонь поповз по завісках, добрався аж до прапорців... Примчали парові насоси й ну гасити... Ото було!..» – розповідав той санітар, а власниця певеличкої ятки на території лікарні, віддана душею секті Тенрі тітка лише примовляла: «Ой лишенько! Які ж вони небезпечні, ті трамваї! Які небезпечні! Та цур їм, пек їм!».

¹ «Сейюкай» – одна з головних політичних партій Японії між двома світовими війнами.

² Сьоссей – студент, що службою заробляв на навчання.

Вертаючись до розмови про їдальню, слід сказати, що і поява кабінету прем'єр-міністра Хара, і капітуляція Німеччини були присмипими несподіванками, справжньою мапшою небесною. До того ж невдовзі мав настати день «преміальної церемонії», на цей рік припадали п'ятнадцяті роковини заснування великої лікарні в Аояма. А згодом уже й кінець року і з ним святкові моці¹, Новий рік... Такі солодкі мрії роїлися не лише в головах ненажерних сьосеїв і санітарів.

...Огорнуту парою їдальню знадвору облягало холодом справжньої зими. Кілька здичавілих псів вигрібали покидьки з поржавілих бляшанок. То були бродячі собаки з пустиря неподалік. Хоч скільки разів їх проганяли, вони вперто, забувши, що вже діставали прочухана, верталися на пошуки убогої здобичі. Могутнє безлисте дерево гірко височіло над лазнею, мов намагалося стримати подих холодного північного вітру. Та лазня була гордістю директора. Зовні сіра, неприваблива, з купами жужелиці попід стінами, вона справляла гнітюче враження. Зате всередині була простора, обкладена кахлею ванна. Ту ванну з чудернацьким плетивом труб, ванну, що майже завжди виліковувала своєю водою, пазивали радоповою. Тасмпицю цілощой води знав лише директор. У друкованій пам'ятці для новопрИБулих про неї згадано насамперед, а її лікувальні властивості описано пишшомовню й кучеряво.

Трохи віддалік від лазні тулилися один до одного одноповерхові, на кілька квартир, будинки. Там мешкали і сьосеї, яких іноді налічували десятки, і персонал. Ще відтоді, як директор Кіццро почав практикувати в Хонго, в його домі на гостинному хлібі жив не один сьосеї, здебільшого земляк, далекий родич або знайомий. Сьосеї допомагали в лікарні, вивчали медицину, а після іспитів ставали лікарями. Чимало теперішніх лікарів і фармацевтів – колишні сьосеї. Траплялося, однак, що дехто завалював іспити – тоді для нього директор знаходив якусь роботу. Але що дивно: серед них можна було знайти і такого, хто лише переводив хліб і роками байдикував. Дехто тікав світ

¹ Моці – рисові колобки.

за очі. Клопотатися про таких приносило директорів справ-
жню втіху.

Кіцціро ніколи не сердився чи припаймі не показував, що сердиться, до всіх був приязний. Можливо, та привітність була викликана добрим настроєм, адже інколи похвала злітала з його вуст просто так, з доброго дива. В усякому разі директор був лагідний і до звірини, і до людини.

Якось удосвіта один сьосей, неабияке леданцо, стояв у коридорі лікарні. Просто стояв, бо, мовляв, він приїхав у Токіо вчитися, а не підмітати підлогу. А проте наука не йшла йому до голови, і невдачі зробили його посміховиськом в очах побратимів. Отож, коли того досвітку він гордовито стояв біля парадних дверей, мовляв, нема дурних, щоб прибирати коридор, з'явився Кіцціро. Порівнявшись з хлопцем, директор привітно всміхнувся і промовив:

– Дякую! Дякую!

Незвичайно лагідний голос і, як завжди, зверхній рух директорового підборіддя викликали в душі сьосея і сором, і досаду.

– Сенсей¹, а за що ви мені дякуєте? Я ж нічого не роблю.

– Е, ні, не кажи. Коли до світ сонця хтось проходить коридорами – значить, життя в лікарні вирує. Значить, вона процвітає. Отож спасибі! Спасибі ще раз!

Такі випадки були звичними в лікарні. Зайве казати, що Кіцціро не глузував – у глибині душі він був переконаний у справедливості своїх слів.

Серед будинків поблизу лазні, призначених здебільшого для персоналу (а його було більше, ніж треба), містилося й житло для директорових дітей та служниць. Одне слово, тут розтанувалася одна величезна садиба; часті добудови і перебудови зробили свос – будинки стояли безладно, наче розкидані павманья. Якщо порівняти задвір'я – з його лазнею, їдальнею і скупченням одноповерхових будинків – з величним фасадом, то ви ніби потрапили в пущений завулок велетенського міста. На тому тлі виділявся хіба що директорський особняк, де, однак,

¹ Сенсей – шанобливе звертання до вчителя, лікаря тощо.